

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI LAKUNA SO'ZLARNING QIYOSIY TAHLILI

Madolimova Zarnigoroy Rahmatjon qizi

FarDU talabasi

O'ktamova Moxigul Xamidullo qizi

FarDU katta o'qituvchisi, uktamovamoxigul@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 22.03.2026

Revised: 23.03.2026

Accepted: 24.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

*lakuna, lakunar
birliklar, qiyosiy tahlil,
ingliz tili, o'zbek tili,
lingvokulturologiya,
tarjima.*

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi lakuna so'zlarning qiyosiy tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqot jarayonida har ikkala tilda mavjud bo'lgan, ammo boshqa tilda to'liq ekvivalenti bo'lmagan leksik birliklar o'rganildi. Lakunar birliklarning semantik xususiyatlari, lingvokulturologik jihatlar hamda tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, lakuna so'zlar milliy madaniyat, tarixiy tajriba va ijtimoiy hayot bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ular tillararo muloqot va tarjimashunoslikda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kirish

Til insoniyat tafakkuri va madaniyatining muhim ifodasi hisoblanadi. Har bir xalq o'z tarixiy taraqqiyoti, turmush tarzi va milliy qadriyatlari asosida til tizimini shakllantiradi. Shu sababli turli tillar o'rtasida semantik va leksik tafovutlar mavjud bo'lishi tabiiy hol hisoblanadi. Bunday tafovutlarning eng muhim ko'rinishlaridan biri lakuna hodisasidir¹.

Tilshunoslikda lakuna deganda bir tilda mavjud bo'lgan, ammo boshqa tilda aynan shu ma'noni ifodalovchi alohida leksik birlikning yo'qligi tushuniladi². Bunday birliklar ko'pincha milliy madaniyat, urf-odatlar, tarixiy an'analar yoki ijtimoiy hayot bilan bog'liq bo'ladi³.

Ingiliz va o'zbek tillari genealogik jihatdan turli til oilalariga mansub bo'lib, ularning leksik tizimida ham sezilarli farqlar mavjud⁴. Shu sababli bu ikki til o'rtasida ko'plab lakunar birliklar uchraydi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi lakuna so'zlarni qiyosiy o'rganish, ularning semantik va lingvokulturologik xususiyatlarini aniqlash hamda tarjima jarayonidagi o'ziga xos jihatlarini yoritishdan iborat.

Tadqiqot usullari va adabiyotlar tahlili

Tadqiqot davomida qiyosiy-tahliliy, semantik va tasviriy metodlardan foydalanildi⁵. Ingliz va o'zbek tillaridagi lakunar birliklar turli lug'atlar, ilmiy manbalar hamda badiiy adabiyotlardan tanlab olindi va ularning semantik xususiyatlari tahlil qilindi⁶.

Lakuna tushunchasi lingvistika va lingvokulturologiya sohasida keng o'rganilgan. Tadqiqotchilar lakunar birliklarni milliy madaniyatni aks ettiruvchi muhim til hodisasi sifatida baholaydilar⁷. Ayrim olimlarning fikriga ko'ra, lakuna til tizimidagi "bo'shliq"ni anglatadi, ya'ni bir til birliklarining boshqa tilda mavjud emasligini bildiradi⁸. Shuningdek, lakuna hodisasi tarjimashunoslikda ham muhim ahamiyatga ega⁹.

Tadqiqot jarayonida ingliz va o'zbek tillarida uchraydigan bir qator lakunar birliklar aniqlanib, ularning semantik xususiyatlari o'rganildi. Masalan, ingliz tilidagi "**privacy**" so'zi shaxsiy hayotning daxlsizligi, insonning shaxsiy hududi yoki shaxsiy ma'lumotlarining himoyasi kabi tushunchalarni anglatadi¹⁰. O'zbek tilida esa bu tushunchani ifodalash uchun bir nechta so'z yoki izohdan foydalaniladi.

Ingliz tilidagi yana bir misol – "**pub**" so'zi. Bu so'z oddiy ichimlik ichiladigan joydan ko'ra kengroq ma'noni anglatib, ijtimoiy muloqot markazi sifatida ham tushuniladi¹¹.

O'zbek tilida ham ingliz tilida to'liq ekvivalenti bo'lmagan birliklar mavjud. Masalan:

Mahalla – ijtimoiy va madaniy jamoa tizimi

Hashar – jamoaviy yordam asosida bajariladigan ixtiyoriy mehnat

Gap – do'stlar yoki qarindoshlar o'rtasidagi an'anaviy uchrashuv¹²

Bu birliklar o'zbek xalqining milliy turmush tarzini aks ettiradi.

Tahlil

Lakuna so'zlar til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni yaqqol namoyon etadi. Har bir xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va tarixiy tajribasi o'ziga xos bo'lgani sababli ayrim tushunchalar faqat shu til doirasida shakllanadi. Masalan, ingliz tilidagi "**privacy**" tushunchasi individualizmga asoslangan g'arb madaniyatining muhim qismi hisoblanadi¹⁰. O'zbek madaniyatida esa jamoaviylik ustun bo'lgani sababli bu tushuncha alohida leksik birlik sifatida shakllanmagan.

Shu bilan birga, o'zbek tilidagi **“mahalla”** tushunchasi ham ingliz tilida to'liq ekvivalenti mavjud bo'lmagan ijtimoiy institut hisoblanadi¹². Bu so'z nafaqat hududiy birlikni, balki ijtimoiy hamjihatlik va jamoaviy hayot tarzini ham ifodalaydi.

Tarjima jarayonida lakuna so'zlar quyidagi usullar yordamida ifodalanadi:

- izohli tarjima
- tavsifiy tarjima
- madaniy ekvivalent topish
- transliteratsiya

Bu usullar lakunar birliklarning ma'nosini boshqa til o'quvchisiga yetkazishda muhim rol o'ynaydi⁹.

Xulosa

Ingliz va o'zbek tillaridagi lakuna so'zlarning qiyosiy tahlili quyidagi xulosalarni chiqarishga imkon berdi:

Lakuna so'zlar til va madaniyat o'rtasidagi farqlarni aks ettiruvchi muhim lingvistik hodisadir. Ingliz va o'zbek tillarida milliy madaniyat bilan bog'liq ko'plab lakunar birliklar mavjud. Bunday birliklar tarjima jarayonida muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Lakuna so'zlarni o'rganish lingvokulturologiya, qiyosiy tilshunoslik va tarjimashunoslik sohalari uchun muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Umuman olganda, ingliz va o'zbek tillaridagi lakunar birliklarni chuqur o'rganish tillararo madaniy tafovutlarni anglash hamda samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev, Sh. (2006). O'zbek tilining frazeologik lug'ati. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
2. Yo'ldoshev, B. (2005). Frazeologiya va frazeografiya masalalari. Samarqand: SamDU nashri.
3. Kunin, A. V. (1996). English Phraseology: Theoretical Foundations. Moscow: Higher School.
4. Teliya, V. N. (1996). Russian Phraseology: Semantic, Pragmatic and Linguocultural Aspects. Moscow: Languages of Russian Culture.
5. Mamatov, A. (2010). Ingliz va o'zbek tillarida frazeologik birliklarning qiyosiy tadqiqi. Toshkent: Fan nashriyoti.

- =====
6. Xudoyberganova, D. (2013). Lingvokulturologiya asoslari. Toshkent: Akademnashr.
 7. Crystal, D. (2003). A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell Publishing.
 8. Newmark, P. (1988). A Textbook of Translation. London: Prentice Hall.
 9. Nida, E. (1964). Toward a Science of Translating. Leiden: Brill.
 10. Wierzbicka, A. (1997). Understanding Cultures Through Their Key Words. Oxford: Oxford University Press.
 11. Halliday, M. A. K. (1994). An Introduction to Functional Grammar. London: Edward Arnold.

